

dipam

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

ANALİZ

AB GENİŞLEME POLİTİKASININ BALKANLARDAKİ ETKİSİ

Haziran 2026 Sayı: 78

Çağlanur KÜSMENOĞLU

AB GENİŞLEME POLİTİKASININ BALKANLARDAKİ ETKİSİ

1992 yılında Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti resmî olarak dağıldıktan sonra yedi ülke bağımsızlığını ilan etmiştir: Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Kuzey Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Kosova. Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte siyasi sınırları yeniden çizilen Balkanlar, uzun bir aradan sonra uluslararası sistemde tekrar önemli bir bölge hâline gelmiştir. Yugoslavya'nın dağılma sürecinde yaşanan etnik çatışmalar hem bölgenin kırılğan yapısını gözler önüne sermiş hem de AB ile NATO'nun bölgenin istikrara kavuşabilmesi için çeşitli politikalar geliştirmesine neden olmuştur.

Özellikle bağımsızlığını yeni kazanan devletlerin ekonomik kurumlarını güçlendirmek, kalkınmalarını desteklemek ve siyasi istikrarı sağlamak amacıyla AB ile daha yakın ilişkiler kurmayı stratejik bir hedef olarak benimsemeleri önem taşımaktadır. Bunun yanında Balkanların coğrafi konumu itibarıyla Orta Doğu, Kafkasya ve Asya arasında bir geçiş bölgesi olması ve enerji hatları, ticaret yolları ile ulaşım ağları açısından stratejik bir konuma sahip olması; ayrıca göç hareketleri ve sınır güvenliği açısından önemli bir kavşak noktası olması da bölgenin AB için neden önemli bir konuma sahip olduğunu göstermektedir. Tüm bu unsurlar doğrultusunda Balkan ülkeleri, AB genişleme politikasının en önemli noktalarından biri hâline gelmiştir.

24 Şubat 2022 tarihinde Rusya'nın Ukrayna'ya operasyon başlatması ve fiilen savaşın devam etmesi ile birlikte Avrupa Birliği'nin genişleme politikasında gözle görülür bir değişim ve ivme görülmüştür. Yugoslavya'nın dağılışı sonrası dahi oldukça yavaş ve temkinli ilerleyen genişleme süreci, savaşın ardından jeopolitik ve güvenlik konularını genişleme politikasının merkezine almıştır. Rusya'nın Avrupa'nın güvenliğine tehdit oluşturduğu yönündeki yaklaşım, AB'nin Balkan ülkelerini siyasi ve ekonomik olarak kendi yapısına daha fazla entegre etme isteğini artırmıştır. Özellikle Avrupa'nın güvenliğini merkeze alan AB, uzun yıllardır kademeli entegrasyon modeli üzerinden devam eden Batı Balkan ülkeleriyle – Arnavutluk ,Bosna-Hersek, Sırbistan,Karadağ, Kuzey Makedonya, Kosova – ilişkilerini güçlü bir şekilde yeniden canlandırmaya çalışmış ve bölgenin AB'ye entegrasyonu için genişleme politikasını yeniden önceliklendiren kapsamlı bir yaklaşım benimsemiş ve bu entegrasyonun sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için demokratikleşme, hukukun üstünlüğü ve kurumsal reformları teşvik eden stratejiler geliştirmiştir.

Bu çalışma, özellikle Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrasında Avrupa Birliği'nin Balkanlardaki genişleme politikasında yaşanan değişimin, bölgede normatif bir dönüşümü mü amaçladığını yoksa bu sürecin stratejik bir araç olarak mı kullanıldığını ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışmanın birinci bölümünde AB'nin normatif güç olarak nasıl tanımlandığı ve genişleme sürecinde koşulluluk mekanizmasının nasıl işlediği teorik olarak ele alınacaktır. İkinci bölümde

ise bu teorik çerçeve kullanılarak AB'nin söylemleri ile pratikteki uygulamaları arasındaki ilişki incelenecek; reformların kalıcılığı, üyelik sürecinin belirsizlikleri ve AB içindeki farklı görüşlerin etkileri gibi konular ışığında genişleme politikasının Balkan ülkeleri üzerindeki etkileri ve bu süreçte AB'nin yaklaşımında meydana gelen değişimler değerlendirilecektir. Son bölümde ise Balkan ülkeleri arasında güncel gelişmeler temelinde yapılacak karşılaştırmalı bir analiz aracılığıyla, AB'nin

genişleme politikasında gerçekten değer temelli mi hareket ettiği yoksa daha çok stratejik çıkarların mı belirleyici olduğu tartışılacaktır.

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN NORMATİF GÜÇ YAKLAŞIMI VE GENİŞLEME POLİTİKASI

Normatif Güç Avrupa

Avrupa Birliği'nin uluslararası sistemde ne tür bir güç olarak değerlendirileceği akademik literatürde süreklilik arz eden temel tartışma konularından biridir. 1970'lerin başında François Duchêne'nin ileri sürdüğü "Civilian Power Europe (Sivil Güç Avrupa)" yaklaşımı, Avrupa'yı "ekonomik gücü yüksek, silahlı kuvvetleri görece sınırlı" bir sivil güç olarak tanımladı. Hedley Bull gibi realistler ise bu görüşü Avrupa'nın aslında "sivil güç" olmadığını, eksik bir askeri güç olduğunu söyleyerek eleştirdi. Bull'a göre sivil güç olmak yeterli değildi. Güvenlik için askeri kapasite gerekiyordu ve AB askeri olarak bağımsız olmadığı sürece ciddi bir aktör olamazdı. Bull, AB'nin nükleer caydırıcılığa sahip olması gerektiğini ve konvansiyonel ordularını güçlendirmesi gerektiğini savunuyordu. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra AB içinde güvenlik ve savunma alanında gelişmeler başladı. Bu gelişmelere 1991 Maastricht Antlaşması, ortak dış ve güvenlik politikası ve 1999 Köln Zirvesi'nde gündeme gelen 60.000 kişilik hızlı müdahale gücü örnek olarak gösterilebilir. Bu gelişmelerle birlikte AB artık sivil güçten askeri güce mi dönüşüyor sorusu gündeme geldi. Bu bağlamda, 2002 yılında *Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?* makalesini yayımlayan Ian Manners sivil güç yerine daha ileri bir kavram önerdi: Normative Power Europe (Normatif Güç Avrupa)

Normatif güç kavramı, analizi Avrupa Birliği'nin kurumları ya da politikalarına yönelik ampirik vurgudan uzaklaştırarak bireysel süreçleri analize dahil etmeyi amaçlar. Başka bir deyişle bu kavram, özellikle ekonomik veya askeri güçten ziyade değerler, ilkeler ve normlar aracılığıyla etki yaratmaya çalışır. Bu açıdan normatif güç, uluslararası sistemde belirli normların oluşturulması, yayılması ve meşrulaştırılması süreçleri ile ilgilidir. Avrupa Birliği'nin uluslararası sistemdeki etkisi maddi kapasiteden ziyade hangi değerlerin meşru veya evrensel olarak kabul edilip edilmeyeceğini etkileme kapasitesiyle ilgilidir. Bu bağlamda Avrupa Birliği, benimsediği temel normları diplomatik diyalog, reform teşvikleri, mali yardımlar gibi dış politika araçları vasıtasıyla teşvik etmeye ve yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Özellikle genişleme politikası, koşulluluk mekanizması ve İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları (Stabilisation and Association Agreements – SAA), Serbest Ticaret Anlaşmaları (Free Trade Agreements – FTA) gibi işbirliği anlaşmaları, bu temel normların diğer ülkelere yayılmasında önemli araçlar olarak görülmektedir. Bu nedenle normatif güç yaklaşımı, Avrupa Birliği'nin uluslararası sistemdeki rolünü yalnızca ekonomik ve askeri gibi geleneksel güç unsurlarıyla değil, aynı zamanda evrensel ve meşru olarak kabul edilmesini hedeflediği normların yayılması ve bu normların yayılması ve benimsenmesi süreçleri üzerinden açıklamaya çalışan bir perspektif ortaya koymaktadır.

Manners'a göre Bull'un eleştirel yaklaşımı ve Duchêne'nin ileri sürdüğü "Civilian Power Europe" yaklaşımı düşünüldüğünden daha fazla ortak varsayıma dayanır. Nitekim bu iki yaklaşım da somut ampirik kapasitelere dayanan doğrudan fiziksel gücü, devlet-merkezli

düşünceyi ve ulusal çıkar mantığını temel alır. Ayrıca Manners bu varsayımların çoğunu ortaya çıkaran Soğuk Savaş'ın, Doğu Avrupa'daki rejimlerin meşruiyet kaybıyla, normların çökmesiyle ve fikirlerin değişmesiyle yani rejimlerin içsel çöküşüyle sona erdiğini belirtmiş ve bu sebeple AB'nin asıl gücünün norm koyma gücü olduğunu söylemiştir.

Göran Therborn'a göre, güç desteği ve bu gücü kullanma isteği olmaksızın Avrupa'nın diğer dünya bölgelerine hangi siyasal, ekonomik ve toplumsal kurumlara sahip olmaları gerektiğini söyleyebilecek bir normatif güç haline gelmesi mümkün değildir. Başka bir deyişle, normatif iddiaların etkili olabilmesi için maddi güç kapasitesi ve bunu kullanma iradesi gereklidir. Buna karşılık Ian Manners, bu varsayımı ve buna eşlik eden araçsal yaklaşımı reddeder. Manners'a göre normatif güç, maddi kapasiteye dayalı bir yönlendirme aracı değil; Avrupa'nın temel niteliğinden kaynaklanan bir özelliktir.

Avrupa Birliği'nin normatif temeli, antlaşmalarda yer alan, kurucu belgelerde açıkça ifade edilen ve hukuki-anayasal olarak sabitlenmiş normlara dayanır. Bu normatif zemin 1950'lerden itibaren çeşitli antlaşmalar, bildirgeler, üyelik kriterleri ve koşulluluk mekanizmaları aracılığıyla kademeli olarak inşa edildi. Manner bu normatif yapıyı temel (çekirdek) normlar ve ikincil normlar olmak üzere ikiye ayırır.

Temel normlar "AB nedir?" sorusuna cevap verir ve beş başlık altında toplanır: Barış, Özgürlük, Demokrasi, Hukukun Üstünlüğü ve İnsan Haklarına Saygı. İkincil normlar ise "AB nasıl bir düzen ister?" sorusunu yanıtlar ve temel normlar kadar merkezi olmasa da birliğin normatif kimliğinin parçasını oluşturur. Bu normlar ise; Sosyal Dayanışma, Ayrımcılık Yasağı ve Azınlıkların

Korunması, Sürdürülebilir Kalkınma ve İyi Yönetişimdir.

Bu çerçevede bakıldığında AB meşruiyetini normlardan alan siyasi bir yapıdır; bu yüzden AB normları dış politikada kullanılan araçlar değil, AB'nin kurucu ve tanımlayıcı unsurlarıdır. Başka bir deyişle bu normlar, Avrupa Birliği'nin hem siyasi ve kurumsal yapısını şekillendiren hem de dış politika davranışlarını etkileyen temel ilkeler olarak rol oynamaktadır. Örneğin Birliğin dayandığı temel normlar, aday ülkelerin üyelik sürecinde benimsemesi gereken Kopenhag Kriterleri çerçevesinde temel şartlar arasında yer almaktadır. Nitekim Avrupa Birliği'nin aday ülkelerin anayasal ve kurumsal reformları gerçekleştirmesini teşvik etmek amacıyla Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) aracılığıyla çeşitli destek programları yürüttüğü somut bir örnek olarak gösterilebilir.

AB'nin normatif temelinin kabul edilmesi onun normatif güç kaynağı olduğu anlamına gelmemektedir. Avrupa Birliği'nin normatif bir güç kaynağı olarak değerlendirilebilmesi için sağlaması gereken birkaç temel kriter vardır. Bunlardan ilki, AB'nin kendi siyasi yapısını dayandırdığı normları diğer aktörleri etkileyecek ve şekillendirecek şekilde uluslararası alana yayabilmesidir. İkincisi, Avrupa Birliği normatif temellere sahip olsa da dış politikasında her daim normatif söylemleri ön planda tuttuğu söylenememektedir. Nitekim stratejik çıkarların ön plana çıktığı durumlarda dış politika kararlarını Birliğin stratejik, ekonomik veya jeopolitik öncelikleri belirlemektedir. Örneğin 2016 yılında Türkiye ile imzalanan göç mutabakatı, AB'nin dış politikasında güvenlik merkezli bir strateji benimsediğini göstermektedir. Hatta bu sebeple Adrian Hyde-Price,

Richard Youngs gibi bazı araştırmacılar, Avrupa Birliği'nin normatif güç iddiasının teoride kaldığını, her zaman pratikte karşılık bulmadığını söyleyerek eleştirmektedir. Üçüncü bir sebep ise, Avrupa Birliği'nin gerçekten normatif güç olarak kabul edilebilmesi için Birliğin benimsediği temel normların diğer toplumlar, devletler veya uluslararası aktörler tarafından meşru görülmesi ve bu aktörlerin kendi politikalarını buna göre şekillendirmesi gerektiğidir. Bu sebeple Avrupa Birliği'nin normatif güç kaynağı olarak değerlendirilmesi, benimsediği temel normları uluslararası arenada ne kadar yayabildiği ve uluslararası sistemde bulunan aktörlerin davranışlarını bu normların ne ölçüde etkileyebildiği ile ilişkilidir. Bu yüzden AB normlarının nasıl yayıldığına sorgulanması gerekmektedir. Normların nasıl yayıldığını, diğer ülkelerce nasıl benimsendiğini ve etkili olduğunu şu altı faktör açıklamaktadır: Bulaşma (diffusion), Enformasyonel Yayılma (informative diffusion), Usuli Yayılma (procedural diffusion), Aktarıma Dayalı Yayılma (transference), Açık Yayılma (ostensible diffusion) ve Kültürel Filtre (cultural filter).

AB'nin ölüm cezasının kaldırılmasına yönelik uluslararası çabaları, Avrupa Birliği'nin normatif bir güç olarak nasıl işlediğinin en somut örneklerinden biridir. Ölüm cezasının kaldırılması süreci, önce Avrupa içinde 'normal' ve meşru kabul edilen bir insan hakları standardına dönüştürülmüş, ardından AB tarafından bu norm farklı araçlar aracılığıyla küresel düzeye taşınmıştır. Böylece bu süreç AB'nin norm üretme ve yayma kapasitesiyle uluslararası siyaseti dönüştürmeye çalıştığını gösteren vakalardandır.

Günümüzde ise normatif güç kavramı, akademik literatürde hem geliştirilmekte

hem de ciddi şekilde eleştirilmektedir. Kimi akademisyenler normatif gücün AB için hâlâ geçerli bir tanım olduğunu savunurken, kimileri ise normların evrenselliğinin tartışmalı olduğunu vurgulamakta ve AB'nin ekonomik araçlara bağımlılığı ile tutarsız uygulamalarını gözler önüne sermektedir. Buna ek olarak, AB'nin etkisini yalnızca normatif güç üzerinden tanımlamaktan kaçınılmakta; birliğin ekonomik gücü ve stratejik araçları da göz önünde bulundurulmaktadır.

AB Genişleme Politikası ve Koşulluluk Mekanizması

Avrupa Birliği; diplomasi, ekonomik araçlar, yaptırımlar, güvenlik ve savunma politikası ve genişleme politikası gibi dış politika araçlarına sahip olan uluslararası bir aktördür. Bu dış politika araçlarından en önemli ve en etkili araçlardan biri ise Avrupa Birliği'nin genişleme politikasıdır. Genişleme politikası sadece Avrupa Birliği'nin sınırlarını genişletme anlamına gelmemektedir. Genişleme politikası daha özeldir. Avrupa Birliği'nin temel normlarını, ilkelerini ve değerlerini, yapılarını AB aday ülkelere aktarması anlamına gelmektedir. Avrupa Birliği'nin bu genişleme sürecinde kullandığı temel araçlardan birisi ise "koşulluluk (conditionality) mekanizması"dır. Koşulluluk mekanizması, AB'nin aday ülkelerden çeşitli reformları gerçekleştirmelerini talep etmesi ve bu reformların uygulanması durumunda AB'ye üyelik sürecinin ilerleyeceğini öngören bir ön koşuldur. Koşulluluk kavramı, daha önce uluslararası ekonomi ve kalkınma politikalarında kullanılmış bir kavram olmasına karşın, AB genişleme literatüründe kavramı teorik bir zemine oturtan iki tanınmış akademisyen bulunmaktadır: Frank Schimmelfennig ve Ulrich Sedelmeier.

Frank Schimmelfennig ve Ulrich Sedelmeier, AB'nin dış yönetişimini (external governance) AB kurallarının üye olmayan ülkelere aktarılması süreci olarak tanımlamış ve bu sürecin iki boyutta ele alınabileceğini belirtmişlerdir: Birincisi, AB'nin kendi yönetim sistemlerinin (governance systems) dış ülkelere ihracı; ikincisi ise AB kurallarının dış ülkelere hangi yöntemlerle aktarıldığıdır. (Schimmelfennig & Sedelmeier, 2004) Koşulluluk mekanizması, AB kurallarının dış ülkelere hangi yöntemle aktarıldığını açıklayan bu ikinci boyut içerisinde yer almaktadır.

Yönetişim yaklaşımları bağlamında AB içinde iki temel yönetim şekli söz edilebilir: "hiyerarşik yönetim" (hierarchical governance) ve "ağ temelli yönetim" (network governance). Schimmelfennig ve Sedelmeier'e göre AB'nin mevcut üyelerindeki iç yönetim (internal governance) daha çok ağ odaklıdır; yani merkezi olmayan, yatay ve çok aktörlü müzakere ve iş birliği süreçlerine dayanmaktadır. (Schimmelfennig & Sedelmeier, 2004) Ancak AB aday ülkelerinde kural aktarımının (rule transfer) biçimi çoğu zaman hiyerarşik yönetim şeklinde gerçekleşmektedir. Hiyerarşik yönetim ise merkezi kurumların belirlediği komuta-kontrol mantığına dayanan bir yönetim sürecini ifade etmektedir.

AB, aday ülkeler üzerinde güçlü bir pazarlık gücü kullanarak kural koymaktır. Literatürde bu durum "üstün pazarlık gücü" (asymmetric bargaining power) olarak tanımlanmaktadır. Diğer hükümetlerin kural içeriği üzerindeki etkisi sınırlıdır. Nitekim kurallar, AB'ye üye olan devletler tarafından önceden belirlenmiştir. Bu kuralların aday ülkelere transfer süreci

yukarıdan aşağıya, bürokratik ve hükümetler arasındadır.

Batı Balkanlarda AB ilişkileri genellikle hükümetler arası müzakerelerle yürütülmüş ve yerel sivil toplum ile transnasyonal ağların – devlet dışı kalan aktörlerin- (transnational networks) etkisi sınırlı kalmıştır. Bu duruma örnek olarak, Avrupa Birliği ve Sırbistan arasındaki ilişkilerde anayasa reformu süreçlerinin büyük ölçüde Brüksel'in koşulları doğrultusunda şekillendiği gösterilebilir.

AB'nin koşulluluk politikası, aday ülkelerin kendilerinden beklenen reformları hayata geçirmeleri karşılığında AB'nin bu ülkelere üyelik veya çeşitli yardımlar teklif etmesi anlamına gelmektedir. Schimmelfennig ve Sedelmeier'e göre Avrupa Birliği koşulluluk politikasını bir dış politika stratejisi olarak kullandığında ödülle pekiştirme mantığı (reinforcement by reward) mevcuttur. Buna göre Birlik, aday ülkelerin birliğin temel kabul ettiği normlara, ideallere ve değerlere uyum sağlamaları durumunda onlara üyelik vaadi veya mali yardım gibi teşvikler sunmaktadır. Bu gibi durumlarda karşılıklı bir pazarlık gerçekleşmektedir. Aday devletler bir maliyet-fayda hesabı yaparak eğer fayda maliyetten büyükse kuralları benimsemektedir.

Frank Schimmelfennig ve Ulrich Sedelmeier, koşulluluğun bir diğer boyutu olarak stratejinin etkinliği üzerinde dururlar. Onlara göre koşulluluk politikasının başarılı olması için ödülün büyüklüğü ve yakınlığı, koşulların belirliliği ve tutarlılığı, tehditlerin güvenilirliği ve aday ülkenin sürece uyum maliyetlerinin boyutu belirleyici faktörlerdir. (Schimmelfennig & Sedelmeier, 2004) Örneğin aday ülkeye ödül olarak üyelik sunulduğunda, reformların maliyeti yüksek olsa bile aday ülkenin bunu kabul etme

ihtimali güçlüdür. Çünkü aday ülkeye sunulan şartlar kesin, net ve somut biçimde çizildiğinde ülkeler ne yapmaları gerektiğini daha açık biçimde kavramaktadır ve Avrupa Birliği'nin vaadindeki belirsizliğinin sınırlarında dolaşma ihtimali azaltmaktadır.

“Çapraz koşulluluk” (cross-conditionality) olarak adlandırılan, rekabet eden alternatif teşviklerin bulunmaması durumu da Avrupa Birliği'nin tehditlerini daha gerçekçi kılmaktadır. Ancak bu iki akademisyen, koşulluluğun bu formülünün her zaman gerçekleşmediğini ve bazı istisnaların bulunduğunu da belirtir. Örneğin bir ülke AB'nin önerdiği reformları kendi iç problemlerine çözüm olarak görüyorsa, herhangi bir ödül beklentisi olmadan da bu kuralları uygulamaya çalışabilir. Bunun yanında AB'nin demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi norm ve değerleri aday hükümetler için ikna edici olabilir ve bu durumda ülkeler “sosyal öğrenme” süreci (social learning) olarak adlandırılan mekanizmalar aracılığıyla bu norm ve değerlere uyum sağlayabilir. Dolayısıyla aday ülkeler yalnızca ödül mantığıyla değil, aynı zamanda “sosyal öğrenme” veya “ders çıkarma” (lesson-drawing) gibi mekanizmalar sayesinde de kural aktarımını kabul edebilir. Örneğin Bosna-Hersek ve Kuzey Makedonya'da bazı yasal düzenlemeler, doğrudan bir ödül beklentisinden ziyade uluslararası hukuk normlarının geçerliliği ya da komşu ülkelerde gerçekleşen reformların etkisiyle hayata geçirilmiştir.

Yukarıdaki paragrafta da değinildiği gibi, Schimmelfennig ve Sedelmeier koşulluluğu “dışsal teşvikler modeli” (external incentives model) üzerine kurular ve onlara göre modelin temel önermesi şu şekildedir: “Bir devlet, AB ödüllerinin yerel uyum maliyetlerinden yüksek olduğu durumlarda AB kurallarını benimser.”

(Schimmelfennig & Sedelmeier, 2004) Uyum maliyeti içsel dirençler anlamına gelirken, ödül üyelik veya mali yardım gibi net faydaları ifade eder.

Maliyet ve ödül arasındaki denge ise koşulların belirginliği, ödüllerin büyüklüğü ve zamanlaması, vaatlerin güvenilirliği ve benimseme maliyetlerinin büyüklüğü şeklindeki dört faktöre bağlıdır. Koşulların belirginliği ertelemeye veya yanlış adımlara mahal vermezken, ödülün büyüklüğü ve zamanlaması aday devletin uyuma ne ölçüde istekli olacağını belirlemektedir. Bu duruma Kuzey Makedonya'nın NATO'ya üye olması somut bir kanıt olarak gösterilebilir. Bu süreçte ABD tarafından pozitif şartlı bir destekle ödüllendirilmiştir. Ancak AB üyeliği daha uzak bir hedef olarak kaldığı için AB reformlarına uyum sağlama süreci ivme kaybetmiştir. Güvenilirlik ise AB'nin vaatlerinin tutarlılığı ve yaptırım gücü ile ilgilidir. 1990'lardan itibaren zaman zaman yavaşlayan veya kesintiye uğrayan AB üyelik vaatleri, çeşitli Avrupa ülkelerinde AB'ye duyulan güvenin azalmasına yol açmıştır. Buna örnek olarak, Yugoslavya'nın dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan bazı ülkelerin AB'nin üyelik sözünü yeterince güvenilir bulmaması gösterilebilir. Benimseme maliyetleri ve veto oyuncuları (veto players) ise hükümetlerin reformları uygulama çabası sırasında karşılaştıkları maliyetleri ifade etmektedir. Çalışan sendikaları, etnik gruplar gibi hükümetin kararlarını etkileyebilecek topluluklar “içsel veto oyuncuları” olarak adlandırılmaktadır. İki akademisyen tarafından “Dışsal teşvikler modeli çerçevesinde, net uyum maliyeti taşıyan veto oyuncularının sayısı arttıkça uyumun gerçekleşme olasılığının azaldığı” ifade edilmektedir (Schimmelfennig & Sedelmeier, 2004). Buna örnek olarak Bosna-Hersek'te bazı toplumsal ve siyasal aktörlerin AB normlarına uyum taleplerine

karşı gösterdikleri direnç nedeniyle AB'nin anayasa reformu koşullarının oldukça yavaş ilerlemesi gösterilebilir.

AB'nin Batı Balkanlarda sunduğu üyelik perspektifi, dışsal teşvikler modelinin geçerli olabilmesi için temel koşullardan biridir. Aday ülkenin bu perspektifi ne kadar güçlü ve yakın algıladığı, AB kurallarının transferini o ölçüde kolaylaştırmaktadır. (Kuzey Makedonya'nın AB üyelik süreci sırasında Yunanistan ile yaşadığı isim sorunu karşısında ülke adını Kuzey Makedonya olarak değiştirmesi bu perspektife bir kanıttır.

Frank Schimmelfennig ve Ulrich Sedelmeier, "dışsal teşvikler modeline" (external incentives model) alternatif olarak "sosyal öğrenme modeli" (social learning model) ve "ders çıkarma modeli" (lesson-drawing model) üzerinde de durmaktadır. (Schimmelfennig & Sedelmeier, 2004)

Sosyal öğrenme modeli, AB'nin normatif gücü ve meşruiyetine dayanarak kuralların içselleştirilmesi yoluyla hükümetlerin bu kuralları benimsemesi anlamına gelmektedir. Buna örnek olarak Arnavutluk'ta gerçekleştirilen bazı yolsuzlukla mücadele reformları gösterilebilir. Bu reformlar, AB'nin hukuk devleti değerlerinin yerel siyasetçiler tarafından benimsenmesiyle ilerlemiş ve doğrudan bir ödül mekanizmasından ziyade AB normlarının ikna edici olması sayesinde gerçekleşmiştir. Ders çıkarma modeli ise, AB kurallarının başka ülkelerde başarılı olduğu görülerek benimsenmesi anlamına gelmektedir. Yani politikacılar kendi ülkelerinde bir sorunla karşılaştıklarında uluslararası örnekleri inceleyerek, kendi durumları için işe yarayacağını düşündükleri reformları

uygulamaya koymaktadır. Buna örnek olarak Kosova'nın, BM'nin kurumları ve uluslararası toplum tarafından oluşturulan yeni ceza kanunu modelini AB perspektifi dışında inceleyerek iç hukuka uyarlaması gösterilebilir.

Bu zamana kadar bahsedilen üç model, yani ödül temelli yaklaşım, sosyal öğrenme ve ders çıkarma, birbirleriyle tamamen çatışan mekanizmalar değildir. Hatta bazı durumlarda bu mekanizmaların iç içe geçtiği de görülmektedir. Schimmelfennig ve Sedelmeier'e göre dışsal teşvikler, yani ödül temelli yaklaşım, uluslararası sistemde genel olarak baskın modeldir. Ancak aday ülkelerin bazı durumlarda bu üç modeli bir arada kullandıkları da gözlemlenmiştir.

AB koşulluluğu, "demokratik koşulluluk" (democratic conditionality) ve "müktesebat koşulluluğu" (acquis conditionality) olmak üzere iki aşamaya ayrılmaktadır (Schimmelfennig & Sedelmeier, 2004). Demokratik koşulluluk, 1990'lardan itibaren aday ülkelerin demokratikleşmesini hedeflemiş ve üyelik öncesi toplum temelli reformları içermiştir. Bu durumda AB'nin dışsal teşvikleri bulunsa da uyum sürecinin başarıya ulaşması büyük ölçüde mevcut hükümetlerin maliyetlerine bağlı olmuştur. Nitekim Sırbistan - Slobodan Milošević ve Slovakya - Vladimír Mečiar dönemleri bu duruma uyan dönemlerdir.

Müktesebat koşulluluğu dönemi ise 1995 sonrasında müzakere süreciyle birlikte ortaya çıkmıştır. Bu dönemde AB, aday ülkelere kendi iç yapılarına uyumlu kapsamlı reformlar gerçekleştirmelerini talep etmiştir. Örneğin Türkiye - Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı döneminde adaylık müzakerelerinin başlamasıyla birlikte mevzuat uyumu hız kazanmıştır. Bu aşamada benimseme maliyetlerinin önemi

normalden daha da azalmış ve içsel veto oyuncularına rağmen üyelikten elde edilecek geniş faydalar karşısında bu maliyetler daha az belirleyici hale gelmiştir.

AB'nin genişleme politikasını açıklayan akademisyenlerden biri de Heather Grabbe'dir. Grabbe'ye göre Avrupa Birliği genişleme politikası, aday ülkelerin siyasi ve kurumsal yapılarında derin ve kapsamlı değişiklikler yaratan bir dönüşüm sürecine yönelmeleridir (Grabbe, 2006). Grabbe, bu dönüşüm sürecini AB'nin aday ülkeler üzerindeki "dönüştürücü etkisi" (transformative power) kavramı ile açıklamaktadır. Grabbe'ye göre Avrupa Birliği, aday ülkelerde reformların benimsenmesini sağlayabilmek için koşulluluk mekanizması, politika transferi, mali yardım programları ve teknik destek mekanizmaları gibi farklı araçlar kullanmaktadır (Grabbe, 2006). Örneğin Avrupa Birliği'nin Arnavutluk'ta devam eden adalet reformu sürecini yakından takip etmesi ya da 3 Mart 2026 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirilen "Adalet, Özgürlük ve Güvenlik Alt Komitesi" toplantısında Arnavutluk'un yargı reformu alanında gerçekleştirdiği reformların AB tarafından değerlendirilmesi bu sürece örnek olarak gösterilebilir.

Aynı şekilde AB'nin genişleme politikasının demokratikleşme süreci üzerindeki etkisini inceleyen Milada Anna Vachudova, Avrupa Birliği'nin genişleme politikasının aday ülkelerde demokratik reformların uygulanmasını teşvik eden güçlü bir mekanizma olarak işlediğini belirtmektedir. Vachudova, Avrupa Birliği'nin bu etkisini "aktif kaldıraç" (active leverage) ve "pasif kaldıraç" (passive leverage) kavramları üzerinden açıklamaktadır. (Vachudova, 2005)

Pasif kaldıraç, AB'ye üye olabilme ihtimalinin bile aday ülkeler üzerinde reform yapma baskısı yaratması anlamına gelmektedir. Aday ülkeler, AB'ye katılabilmek için kendilerini demokratik reformlar gerçekleştirmek zorunda hissetmektedir. Aktif kaldıraç ise Avrupa Birliği'nin aday ülkeden doğrudan reform talep etmesi ve bu reformların gerçekleştirilmesi durumunda üyelik sürecinin ilerleyeceğini ifade ederek bir koşul yaratması anlamına gelmektedir.

Özetle Avrupa Birliği'nin genişleme politikası yalnızca üye sayısını artırmaya yönelik bir politika değildir. Genişleme politikası aynı zamanda ülkelerde kapsamlı dönüşümlere yol açan bir reform sürecidir. Koşulluluk mekanizması ise AB'nin bu dönüşümü gerçekleştirmesinde kullandığı temel araçlardan biridir. Schimmelfennig ve Sedelmeier'in AB'nin dış politikasını "dışsal teşvikler modelini" (external incentives model) kullanarak sistematik ve teorik bir zemine oturtması, Grabbe'nin "dönüştürücü etki" yaklaşımıyla genişleme politikasının getirdiği aktif ve pasif etkileri açıklaması ve Vachudova'nın AB'nin demokratikleşme üzerindeki etkisine dayanan analizleri, AB'nin genişleme politikasının aday ülkeler üzerindeki etkisini açıklamaya çalışan temel teorik çerçeveler arasında yer almaktadır.

RUSYA – UKRAYNA SAVAŞI SONRASI BATI BALKANLARDA AVRUPA BİRLİĞİ

Avrupa Birliği'ne yönelik genişleme politikası, AB'nin kuruluşundan itibaren Avrupa kıtasında istikrarın sağlanması ve sürdürülmesi, Birliğin kabul ettiği temel değerlerin, normların ve ideallerin yayılması ile ekonomik bütünleşmenin derinleştirilmesi ve kapsamının genişletilmesi amacıyla kullanılan temel politikalardan biri olmuştur. Avrupa Birliği,

genişleme politikasıyla kendi normatif değerlerini çevresindeki bölgelere yayarak Avrupa'nın güvenliğini sağlamlaştırmayı amaçlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında genişleme politikası, Avrupa Birliği'nin en önemli yumuşak güç mekanizmalarından biridir.

Batı Balkanlar ise Avrupa Birliği'nin genişleme politikasının zaman zaman ivme kazandığı, zaman zaman ise ivme kaybettiği, hatta durma noktasına geldiği kritik bölgelerden biridir. Yugoslavya'nın 1992 yılında dağılmasıyla birlikte bağımsızlığını kazanan devletler arasındaki siyasi istikrarsızlık, özellikle etnik olmak üzere çeşitli gerilimler ve ekonomik kırılganlıklar, Balkanlar'ın Avrupa'nın güvenliği açısından stratejik bir ara bölge hâline gelmesine neden olmuştur. Balkanlar, sadece devletler arası gerilimlerle değil, aynı zamanda zayıf devlet kurumları, ekonomik kırılganlıklar, yüksek işsizlik oranları ve etnik temelli siyasi rekabet gibi devletlerin kendi iç yapılarından kaynaklanan sorunlara da sahne olmuştur. Tüm bu gelişmeler, Balkanlar'daki hem devletler arası hem de devletlerin kendi içlerindeki kırılganlıkların Avrupa güvenliği açısından önem kazanmasına yol açmış; bu nedenle Avrupa Birliği, 1990'lı yıllardan itibaren Balkanlar'a yönelik çeşitli bölgesel girişimler başlatmış ve bölgenin Avrupa entegrasyon sürecine dâhil edilmesini uzun vadeli bir proje olarak geliştirmiştir.

Ancak Avrupa Birliği'nin Balkanlar'daki genişleme politikasındaki önemli kırılma noktalarından biri, 2022 yılında başlayan Rusya'nın Ukrayna'yı işgali olmuştur. Rusya'nın Ukrayna'ya saldırmasıyla başlayan savaş, Avrupa'nın güvenlik mimarisini yeniden şekillendirme ihtiyacını ortaya çıkarmış ve AB'nin genişleme politikasına jeopolitik bir araç olma

misyonu yüklemiştir. Özellikle savaşın başlamasından sonraki dönemde AB liderleri, Batı Balkanlar'ın Avrupa ülkelerinin güvenliği için stratejik bir öneme sahip olduğunu sıkça ve açıkça dile getirmeye başlamış ve bu savaşla birlikte ortaya çıkan güvenlik krizi, Avrupa Birliği'nin Batı Balkanlar'a yönelik genişleme politikasının yeniden ivme kazanmasına sebep olmuştur. Bu açıdan Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in 6 Aralık 2023 tarihinde Batı Balkanlar'ın Avrupa Birliği'nin parçası olması gerektiğine ilişkin yaptığı açıklamalar bunun somut bir kanıtıdır. AB liderleri ve Batı basını, Balkanlar'da AB'ye entegrasyonu hızlandırmaya yönelik açık ve net mesajlar verirken, üyelik sürecinin pratikte hâlâ pek fazla şarta ve engele tabi olması, söylem ve uygulama çelişmesini gözler önüne sermiştir.

AB Söyleminde Jeopolitik Perspektife Yöneliş

Rusya-Ukrayna savaşının başlamasıyla AB dışında olduğu kadar AB içindeki genişleme söylemi de belirgin bir değişim geçirdi. Yayınlanan ortak politika belgelerinden, lider açıklamalarından kadar görülmektedir ki AB, Batı Balkanları artık daha stratejik öncelikli olarak entegre edilmesi gerekenler olarak görmektedir. Örneğin, Gazeta Tema gazetesinde Ocak 2026 yılı itibariyle AB liderlerinin mesajları şu şekilde yayımlanmıştır: Almanya Başbakanı Friedrich Merz, Zagreb'de yaptığı konuşmada AB genişlemesini yavaşlatmamak gerektiğini söylemiş ve Güneydoğu Avrupa'nın istikrarsızlaştırıcı dış etkilere açık bırakılmayacağını eklemiştir. Başbakan Merz'e göre Balkanlar, Avrupa'nın güvenliği için hayati önemdedir ve bu sebeple Avrupa Birliği bölgeye daha fazla yatırım, fon ve destek sağlamalıdır. Bu gibi ifadeler, AB

genişlemesini sadece normatif bir proje olarak adlandırmanın eksik olduğunu; AB genişlemesinin Avrupa'nın stratejik çıkarlarıyla uyumlu bir güvenlik yatırımı olduğunu göstermektedir.

Aynı şekilde, Mart 2026'da Avrupa Konseyi Başkanı Antonio Costa, AB üye devletlerini genişleme sürecine hazırlanmaya çağırıştır. Costa, Ukrayna'nın üyelik başvurusunun müzakereler bağlamında yeni bir ivme kazandırdığını ve artık Moldova ile beraber altı Balkan aday ülkesinin AB gündeminde olduğunu söylemiştir. Costa'ya göre genişleme, temel bir jeopolitik yatırımdır. Bu sebeple AB'nin olması gerekenden daha hızlı hareket etmesi gerektiğini belirtmiştir. Hatta bazı Avrupa Birliği yetkilileri, aday ülkelerin tam oy hakkı kazanmadan önce Avrupa Birliği yapılarıyla daha hızlı entegre edilebilmesinin yollarının olup olmadığını tartışmaktadır.

Tüm bu söylemler bize, savaşın yarattığı güvenlik endişelerinin AB'nin genişleme politikası söylemine yansımalarının en açık göstergelerini sunmaktadır. Özetle, Rusya-Ukrayna savaşı sonrası dönemde AB genişleme söylemi; jeopolitik kaygılar, güvenlik önceliği ve entegrasyonun hızlandırılması gerekliliği gibi kavramları öne çıkarmıştır. Çoğu Avrupa lideri, Balkan ülkelerini Avrupa Birliği sürecinde elde tutmanın Rusya başta olmak üzere diğer dış aktörlerin etkisini sınırlayacağını, hatta azaltacağını vurgulamış ve genişlemeyi normatif bir projeden ziyade bir güvenlik ve istikrar projesi olarak sunmuştur. Tüm bu olaylar, söylemler ve eylemler göstermektedir ki AB medyası ve liderleri, Balkanlar'ın AB'ye öncelikli olarak entegre edilmesinin Avrupa'nın çıkarına olduğu düşünülmektedir. Ayrıca eklemek gerekir ki bazı Batılı analistler, AB Konseyi'nin genişleme için hazırlık yapması gerektiğine

yönelik çağrılarının arkasında hem Avrupa Birliği içinde, özellikle Almanya ve Polonya gibi ülkelerin Balkanlara yönelik artan ilgisinin hem de savaşla birlikte Balkanlar'daki istikrarsızlığın hâlâ devam ettiğinin uluslararası alanda görünür hâle gelmesinin yattığını belirtmektedir. Buna göre, hem Rusya'nın Batı Balkanlar'daki nüfuzunu sınırlandırmak hem de Ukrayna ile birlikte geliştirilen güvenlik iş birliğini sürdürmek amacıyla AB genişlemesi stratejik bir araç olarak öne çıkmıştır.

Akademik literatüre baktığımızda, genişlemenin güvenlik kavramı bağlamında tartışıldığı çalışmalar, Balkanlar'da istikrarın sağlanmasının AB'nin çıkarına olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin Bosna-Hersek örneğini ele alan bir çalışmada, Yugoslavya'nın parçalanması sırasında Balkanlar'daki savaş ve suç oranlarındaki hızlı artışa dikkat çekilmiş ve bu sebeple AB genişleme politikasının hem ekonomik hem de güvenlik endişeleri açısından önem taşıdığı vurgulanmıştır. Başka bir çalışmada ise AB'nin yumuşak güç unsurlarını kullanarak genişleme sürecini destekleyip destekleyemeyeceği tartışılmış ve genel olarak akademik yayınların genişlemenin sadece normatif bir reform meselesi olmadığını, bölgesel güvenliğin de bu sürecin önemli bir parçası olduğunu savunduğu görülmüştür.

Akademideki bu bakış açıları, hükümetlerin basın yoluyla ilettiği söylemlerle de birbirini tamamlamaktadır. Yani hem akademi çevreleri hem de politika analistleri, genişlemenin jeopolitik bir boyutu olduğunu vurgulamaktadır. Ancak yine aynı mecralar teoride planlanan ve hedeflenen adımların pratikte de somut bir şekilde desteklenmesi gerektiğini belirtmektedir. Aksi takdirde güçlü teori-zayıf pratik paradoksunun yaşanmasının kaçınılmaz olabileceği ifade edilmektedir.

SONUÇ

Sadece Avrupa Birliği çerçevesinden değil, aynı zamanda Batı Balkan ülkelerinin perspektifinden de mevcut duruma bakmak gerekmektedir. Özellikle bölgeye ilişkin basında çıkan haberler, bölge liderlerinin ve medya organlarının AB üyeliğine dair çeşitli beklenti ve endişelerinin olduğunu işaret etmektedir. Bununla ilgili ülke bazlı örnek vermek gerekirse, Kosova'da Meclis Başkanı Glauk Konjufca, Şubat 2026'da yayımlanan bir açıklamasında *"Avrupa yolunda ilerlemek için şimdi tam zamanı"*¹ diyerek hızlandırılmış entegrasyon çağrısında bulunduğu gözükmemektedir. Konjufca gibi Kosova'daki diğer liderler de AB perspektifinin ne kadar önemli olduğuna zaman zaman değinmiş ve ülkenin güvenliği ile ekonomik istikrarı açısından Kosova'nın AB'ye entegre olmasının kaçınılmaz, hatta zorunlu olduğunu söylemişlerdir.

Bosna-Hersek'te ise Avrupa Birliği'ne dair daha farklı fikirler bulunmaktadır; daha doğru bir ifadeyle bir fikir karmaşası söz konusudur. Bosna Hersek Avrupa Birliği Özel Temsilcisi Büyükelçi Luigi Soreca, Şubat 2026'da yaptığı bir açıklamada *"Bosna-Hersek için AB kapısının açık olduğunu, ancak ilerlemenin siyasi iradeye bağlı olduğunu"*² söylemiştir. Ancak buna karşın ülke içindeki etnik liderlerin tutumu farklıdır. Hırvat, Sırp ve Boşnak liderler arasında yaşanan anlaşmazlıklar durumu çıkmaza sokmaktadır. Bosna-Hersek mediasında yayımlanan açıklamalara göre,

ülkede AB'nin şart koştuğu reformların oldukça yavaş ilerlediği; yolsuzlukla mücadele ve yargı bağımsızlığı gibi alanlarda zayıf kalındığı gözlemlenmektedir.

Sırbistan'da ise Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić'in tutumu genellikle daha temkinli bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir. Sırp mediasında yayımlanan bir haberde Vučić, AB müzakerelerinde *"aynı mesajların sürekli tekrarlandığı ve herhangi bir ilerleme kaydedilmediği"*³ yönünde eleştirilerde bulunmuştur. Bir yandan Sırbistan AB üyeliğini hedef olarak görürken, diğer yandan hükümet Rusya ile ilişkilerini sürdürmeye çalışmakta ve AB'nin şart koştuğu reformlar konusundaki eksiklikleri gidermekte gecikmektedir.

Karadağ'da ise başta Karadağ Başbakanı olmak üzere diğer yetkililer de zaman zaman AB üyelik sürecinin hızlandırılması gerektiği yönünde taleplerini dile getirmektedir. Örneğin AB temsilcileri tarafından yapılan bir açıklamada, ülkenin ekonomik entegrasyon için önemli adımlar attığı söylenmiş; fakat anayasa değişikliği gibi iç mevzuatın uyumu için daha fazla çalışma yapılması gerektiğini vurgulamışlardır.

Batı Balkan liderlerinin genel olarak AB üyeliğini önemli gördüğüne, ancak üyelik süreci konusunda çeşitli tartışmaların bulunduğu işaret edilmektedir. Bölgedeki basın yoluyla ulaşılan gelişmeler kapsamında, "AB'ye katılacak mıyız?" sorusundan ziyade "Ne zaman üye

¹ KOHA. (2026, 26 Şubat). *Orav-Konjufca: Avrupa yolunda ilerlemenin tam zamanı.*

<https://www.koha.net/tr/arberi/orav-konjufces-momenti-per-te-avancuar-ne-rrugen-evropiane>

² N1. (2026, 26 Şubat). *Soreca poručio Bećiroviću na sastanku: BiH su otvorena vrata EU, napredak zavisi od političke volje.*

<https://n1info.ba/vijesti/soreca-porucio-bećirovicu-na-sastanku-bih-su-otvorena-vrata-eu-napredak-zavisi-od-politicke-volje/>

³ N1, "Vučić i Rama predlažu: Brže u EU tržište i Šengen, bez prava veta," 28 Şubat 2026, <https://n1info.rs/vesti/vucic-i-rama-predlazu-brze-u-eu-trziste-i-sengen-bez-prava-veta/>

olabileceğiz?” ve “Nasıl üye olabileceğiz?” sorularının daha fazla gündemde olduğu görülmektedir.

Balkanlardaki her ülke, kendi iç yapıları, dinamikleri ve tarihsel bağları doğrultusunda AB'ye katılım konusunda farklı yaklaşımlar sergilemektedir. Örneğin Kosova ve Kuzey Makedonya AB'ye hızlı bir biçimde katılma yanlısıyken, Sırbistan denge politikası yürütmeye çalışarak Rusya ile ilişkilerini bozmamaya çalışmaktadır. Bununla birlikte Çin, Avrupa ve ABD gibi aktörlerle enerji, ekonomi ve altyapı alanlarında çeşitli yatırımlar gerçekleştirerek manevra alanı kazanmaya çalışmaktadır. Bosna-Hersek ise karmaşık iç siyasi dinamikleri sebebiyle üyelik sürecinde diğer ülkelere kıyasla daha yavaş ilerlemektedir.

Avrupa Birliği'nin verdiği söylemsel mesajlar ile pratikte atılan adımlar arasında bazı tutarsızlıklar bulunmaktadır. İlk olarak, reform koşullarının hâlâ katı olması dikkat çekmektedir. AB söylemde hızlandırma vurgusu yapsa da Avrupa Birliği yetkilileri genişleme için sunulan şartların esnetilmeyeceğini belirtmektedir. Örneğin, Costa'nın yaptığı açıklamada aday ülkelerin hâlâ AB normlarına uygun demokratik standartları sağlaması gerektiği ifade edilmektedir. Aynı şekilde AB Komisyonu yıllık ilerleme raporlarında Sırbistan ve Bosna Hersek gibi ülkelerin yolsuzluk ve kurumsal sorunlar gibi konulardaki eksikliklerine sıkça değinilmektedir. Bu tutum, Balkan ülkelerinde “AB'ye girmek için hâlâ yeterli değiliz” algısını güçlendirmekte ve genişleme sürecini yavaşlatan etkenlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

İkinci olarak, AB içindeki görüş ayrılıkları öne çıkmaktadır. Bazı AB üyeleri genişlemeyi savunurken bazı üyeler

temkinli yaklaşmayı tercih etmektedir. Örneğin, Hollandalı siyasetçiler 2023'teki genişleme önerilerine mesafeli durmakta ve reformlar tamamlanmadan kapıların açılmaması gerektiğini ifade etmektedir. Mart 2026'da Avrupa Konseyi Başkanı Antonio Costa'nın çağrısına rağmen Avrupa Birliği Konseyi'ndeki üyeler arasındaki fikir ayrılıkları sona ermiş değildir. Bu durum mevcut süreci belirsizliğe sürüklemektedir. Batı Balkan basınında Alman liderlerin hızlı genişleme çağrıları ile Fransa ve Hollanda gibi ülkelerin temkinli duruşu sıkça yer almaktadır. Özetle, AB ülkelerinin ortak bir şekilde hızlandırma adımı atamaması veya sürdürememesi aday ülkelerde motivasyon kaybı yaratmaktadır.

Üçüncü olarak, güvenlik alanında koordinasyon problemi görülmektedir. Söylemde güvenlik vurgusu arsa da pratikte NATO ve Avrupa Birliği iş birliği konusunda net bir yol haritası görülmemektedir. Örneğin Bosna'da güvenlik boşluğu tartışılırken NATO eğitim faaliyetlerini sürdürmekte, AB güvenlik misyonu ise sınırlı kalmaktadır. Benzer şekilde Rusya'nın oluşturduğu tehdide karşı AB savunma inisiyatifleri hâlâ NATO'nun gölgesinde kalmaktadır. Buna ek olarak, liderler ve basın söylemlerinde yatırımların artırılması sık sık vurgulanmasına rağmen pratikte yatırım miktarlarının henüz yeterli bulunmadığı görülmektedir. Mevcut AB fonları ve yabancı yatırımlar Balkanlar için önemli olsa da bu kaynakların bir kısmı Ukrayna gibi ülkelere kaydırılmış durumdadır. Bölge ekonomileri açısından tablo hâlâ kırılğan bir görünüm sergilemektedir ve Koridor VIII gibi altyapı projeleri ya oldukça yavaş ilerlemekte ya da belirli bir süre için ön planda tutulmamaktadır. Bu durum Balkan basınında “söylemde yatırımlarla destekleneceğiz ancak gerçekte yeterli kaynak bulunmamaktadır” şeklinde

eleştirilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Son olarak, Rusya ve diğer aktörlerin bölgedeki etkisi dikkat çekmektedir. AB söyleminde Rusya'nın nüfuzunu sınırlama niyeti açıkça ifade edilse bile Balkanlar'da Rusya ve Çin'in jeopolitik hamleleri devam etmektedir. Örneğin Sırbistan'dan Bosna'ya uzanan medya ağları aracılığıyla Rus propagandası sürmekte, Çin ise yatırımlar yoluyla nüfuz oluşturma çabası göstermektedir. Bu nedenle AB bu rekabet ortamında henüz istikrarlı bir denge sağlayamamak ve basında AB'nin bölgedeki etkisini kaybettiği yönünde bir algı oluşmaktadır.

Söylem ve uygulama arasındaki uçurumu somut örneklerle pekiştirmek gerekirse, Merkel gibi liderlerin AB genişlemesinin hızlandırılması gerektiği yönündeki söylemlerine rağmen uygulamada Sırbistan ve Karadağ'ın üyelik müzakerelerindeki durumları hâlâ belirsizliğini korumaktadır ve bu ülkelerdeki siyasi reform süreçleri devam etmektedir. Bu ülkelerle müzakereler 2022'de başlamış olsa da ilerleme raporları sürecin hâlâ devam etmekte olduğunu göstermektedir. Bir başka söylem ise Batı Balkanlar'ın güvenliği için AB yatırımlarının artırılması gerektiği yönündedir. Ancak uygulamada AB güvenlik mekanizmalarının ya sınırlı kaldığı ya da dikkatini Balkan güvenliği yerine başka krizlere yönelttiği görülmektedir. Diğer bir örnek ise aday ülkelerin standartları karşılaması gerektiği, ancak AB'nin de süreci hızlandırması gerektiği yönündeki söylemdir. Örneğin Arnavutluk'ta ilerleme kaydedildiği belirtilmesine rağmen seçim reformu gibi konularda AB tarafından ek talepler gönderilmeye devam edilmektedir. Bu durum, standartların karşılanmasına rağmen aday ülkelerin süreçten tam

anlamıyla tatmin olmadığı yönünde bir algı oluşmasına neden olmaktadır. Sürecin hızlandırılması açısından ise yeni bir faslın açıldığına dair belirgin bir gelişme görülmemektedir.

Bu örneklerde akademik literatürde tanımlanan bir söylem–uygulama boşluğu durumu ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, AB liderleri genişleme konusunda sözlü bir kararlılık göstermekte; ancak yapısal reformlara ilişkin beklentiler değişmemekte ve genişleme sürecini hızlandırmaya yönelik adımlar çoğu zaman söylem düzeyinde kalmaktadır.

Özetle, Rusya-Ukrayna savaşının başlamasıyla AB genişleme politikasının Batı Balkanlar'da ivme kazandığı bir gerçektir. AB liderleri, medya ve bazı akademik görüşler, Balkanları AB'nin bir parçası hâline getirmek için güçlü söylemler geliştirmektedir. Bu söylemde, çatışmayla birlikte ortaya çıkan jeopolitik risklere dikkat çekilmekte ve Balkanların istikrarı ile güvenliğe sağlayacağı katkının AB için önemli olduğu savunulmaktadır. Ancak uygulamada hâlâ temkinli bir genişleme yaklaşımı devam etmektedir. Aday ülkeler hâlâ AB'nin temel normlarına uyum sağlamak zorundadır. Bu durum, aday ülkelerin reform beklentilerinin süreci zaman zaman yavaşlattığını ve bazı durumlarda zorlayıcı olduğunu ifade etmelerine yol açmaktadır. Nitekim "Hükümetler gerekli değişiklikleri yapmaktadır ancak AB hâlâ yeterli ilerleme olmadığını belirtmektedir" şeklindeki değerlendirmelerin dile getirildiği görülmektedir.

Üye devletler arasındaki görüş ayrılıkları da mevcut durumdaki belirsizliği artırmaktadır. Örneğin Almanya'dan gelen genişleme sürecinin hızlandırılması yönündeki söylemlere karşılık AB'nin bazı

ülkeleri “önce şartların tam olarak yerine getirilmesi gerekir” şeklinde bir tutum sergilemektedir. Batı Balkan basınındaki bazı haberlerde bu durumun altı çizilmekte ve Almanya’nın AB sürecinde siyasal baskının kurbanı olduğu yönünde tepkiler yansıtılmaktadır. Bu tür ifadeler, AB içindeki farklı tutumların Balkan ülkelerinde ve halklarında hayal kırıklığı yarattığını göstermektedir.

Sonuç olarak Avrupa Birliği genişleme politikasında söylem ve uygulama boşluğu devam etmektedir. Bu boşluğun kapatılması için AB içi dayanışmanın güçlendirilerek ortak bir genişleme stratejisinin netleştirilmesi, aday ülkelerde gerçekleştirilecek reformlara somut teşvik ve destek sağlanması ve Rusya başta olmak üzere diğer aktörlerle dengeli bir rekabet politikasının geliştirilmesi giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu adımların atılmasıyla birlikte hem söylem hem de uygulama açısından daha tutarlı bir genişleme sürecinin ortaya çıkması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Manners, I. (2002). Normative power Europe: A contradiction in terms? *Journal of Common Market Studies*, 40(2), 235–258. <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00353>

Manners, I. (2006). Normative power Europe reconsidered: Beyond the crossroads. *Journal of European Public Policy*, 13(2), 182–199. <https://doi.org/10.1080/13501760500451603>

Özer, Y. (2012). The European Union as a civilian power: The case of the EU’s trade policy. *Marmara Journal of European Studies*, 20(2), 63–94. <https://doi.org/10.29228/mjes.120-1310>

Schimmelfennig, F., & Sedelmeier, U. (2004). Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern

Europe. *Journal of European Public Policy*, 11(4), 669–687. <https://doi.org/10.1080/1350176042000248089>

Schimmelfennig, F., & Sedelmeier, U. (2020). The Europeanization of Eastern Europe: The external incentives model revisited. *Journal of European Public Policy*, 27(6), 814–833. <https://doi.org/10.1080/13501763.2019.1617333>

Vachudova, M. A. (2005). *Europe undivided: Democracy, leverage, and integration after communism*. Oxford University Press.

Çiftçi, S. E. (2018). *Avrupa Birliği genişleme politikası için insan güvenliği seçeneği: Bosna-Hersek örneği*. *Doğu Anadolu Sosyal Bilimlerde Eğilimler Dergisi*, 2(1), 56–71.

Ercan, M. (2019). *Avrupa Birliği’nin genişleme politikası: Yeni dinamizm Batı Balkanlar*. *Anadolu Strateji Dergisi*.

Erkmen, M. (t.y.). *Avrupa Birliği’nin Batı Balkanlar’da genişleme politikası*.

Ünal, E., & Kanat, S. (2023). Avrupa Birliği’nin ortak dış ve güvenlik politikası kapsamında Batı Balkanlar stratejisi. *International Social Sciences Studies Journal*, 9(111), 7127-7134.

Eren, T. M. (2014). Avrupa Birliği’nin genişleme politikası ve yumuşak gücünün geleceği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 359-374.

Taşık, H. T. (2024). Avrupa Birliği’nin Arktik politikası ve Rusya’nın tehdit algısı: Ukrayna savaşı’nın yansımaları. *Paradigma: İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, 13(2), 68-79.

Grabbe, H. (2006). *The EU’s transformative power: Europeanization through conditionality in Central and Eastern Europe*. Palgrave Macmillan.

N1. (t.y.). *Vesti iz Srbije, regiona i sveta*. <https://n1info.rs/vesti/>

N1 Bosnia and Herzegovina. (t.y.). *N1 Bosnia and Herzegovina news portal*. <https://n1info.ba/>

N1 Croatia. (t.y.). *N1 Croatia news portal*.
<https://n1info.hr/>

Kathimerini. (t.y.). *News from Greece and the world*. <https://www.ekathimerini.com/news/>

Bulgarian News Agency (BTA). (t.y.). *Bulgarian news agency news section*.
<https://www.bta.bg/en/news/bulgaria>

Romania Insider. (t.y.). *News and analysis from Romania*. <https://www.romania-insider.com/>

Nova Makedonija. (t.y.). *News portal of North Macedonia*. <https://novamakedonija.com.mk/>

Kosovo Online. (t.y.). *Kosovo news portal*.
<https://www.kosovo-online.com/>

CDM – Cafe del Montenegro. (t.y.). *Montenegro news portal*. <https://www.cdm.me/>

Gazeta Tema. (t.y.). *Albanian news portal*.
<https://www.gazetatema.net/>

The Romania Journal. (t.y.). *Romania news and analysis portal*. <https://www.romaniajournal.ro/>

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org

+90 216 310 30 50 www.dipam.org

Merdivenköy Mah. Nur Sok. Business İstanbul
A Blok Kat:12 No:115, Kadıköy/İstanbul

YAZAR HAKKINDA

Çağlanur Küsmenoğlu, İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans eğitimine devam etmektedir. Akademik çalışmalarını uluslararası ilişkiler disiplini çerçevesinde derinleştirmekte; özellikle dış politika analizi, stratejik çalışmalar, kamu diplomasisi ve Balkanlar'ın bölgesel dinamikleri, Balkan-Avrupa Birliği ilişkileri ve demokratikleşme süreçleri üzerine yoğunlaşmaktadır.

Şubat 2026 itibarıyla Diplomatik İlişkiler ve Politik Araştırmalar Merkezi (DİPAM) bünyesinde çalışmalarını sürdürmekte; Balkan coğrafyasına yönelik güncel gelişmeleri izleyerek içerik analizi ve politika değerlendirmeleri gerçekleştirmektedir.